

О.М. Могильний

Зайнятість сільського населення: нові виклики щодо екологізації аграрного сектору відповідно до європейських вимог

Здійснено аналіз державного регулювання зайнятості в аграрному секторі економіки в умовах перспектив його екологізації з урахуванням запровадження органічних технологій в Україні та державах – членах Євросоюзу. Визначено особливості удосконалення організаційно-економічного механізму в частині посилення стимулюючих функцій щодо збереження сільськогосподарськими товаровиробниками існуючих робочих місць у перехідний період від традиційних до органічних стандартів ведення галузі та створення макроекономічних умов для стабілізації фундаментальних чинників ринку праці в сільській місцевості у контексті поглиблення євроінтеграційних відносин.

Ключові слова: державне регулювання зайнятості, організаційно-економічний механізм, екологізація сільського господарства, органічне виробництво, Спільна аграрна політика ЄС (CAP).

The paper analyzed the government regulation of employment in the agricultural sector in terms of its prospects for greening, considering the introduction of organic technologies in Ukraine and the European Union member states. It identifies the features of the improvement of organizational and economic mechanisms for enhancing stimulating functions for agricultural producers to preserve existing jobs during the shift from conventional to organic standards in the industry, and the creation of macroeconomic conditions for the stabilization of fundamental factors of the labour market in rural areas in the context of deepening European integration relationships.

Keywords: government regulation of employment, organizational and economic mechanism, greening agriculture, organic farming, the EU Common Agricultural Policy (CAP).

Постановка проблеми. Реалізація Угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом висуває нові вимоги до екологізації сільськогосподарської галузі. Це означає, що в умовах зниження або повного скасування тарифів у зоні вільної торгівлі особливого значення набувають нетарифні методи захисту ринків. У разі невідповідності санітарних чи фітосанітарних вимог, технічних регламентів, стандартів і процедур при виробництві продукції сільськогосподарства та продовольства українські товаровиробники не будуть представлені на європейському ринку з усіма наслідками. За оцінками експертів, неузгодженості щодо технічного регулювання прирівнюються до додаткових 10–15% митного тарифу [1].

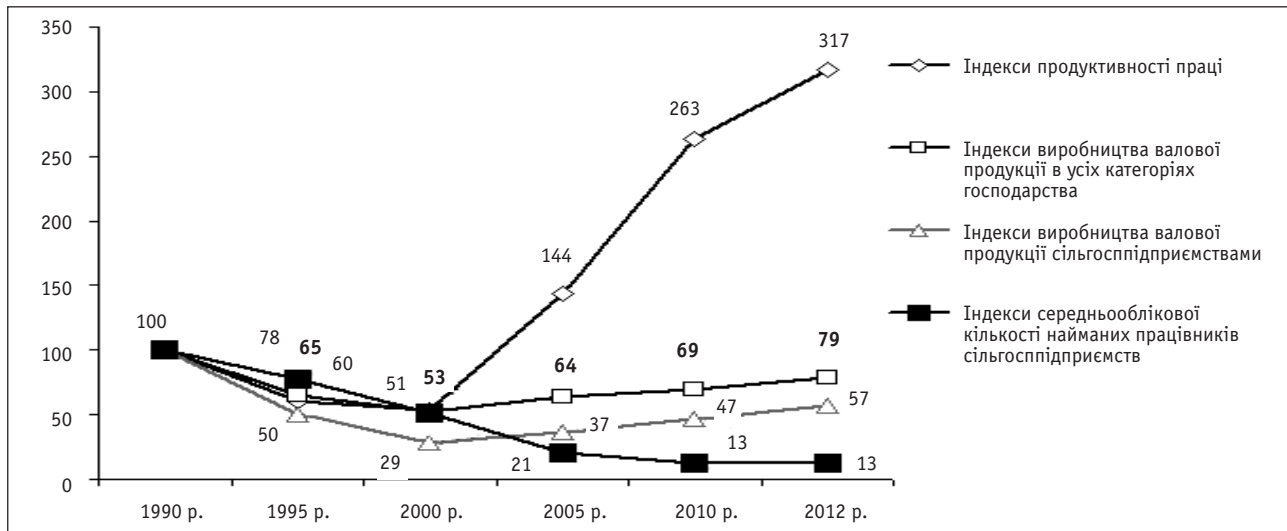
У цьому контексті подальших ґрунтовних наукових досліджень потребує прогнозування наслідків для зайнятості в аграрному секторі економіки на середньо- і довгострокову перспективу з урахуванням режиму вільної торгівлі з Євросоюзом, оскільки передбачається поступове зближення найбільш чутливих для ринку праці й добробуту селян політик та законодавства у сфері екології, зайнятості, сільських територій, сільського господарства і аграрного ринку.

Аналіз нормативно-правових актів та програм державної екологічної політики України (Закон України №2818–VI від 21.12.2010 “Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до

2020 року”, Закон України №425–VII від 03.09.2013 “Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини”, розпорядження Кабінету Міністрів України №577–р від 25.05.2011 “Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011–2015 роки”, розпорядження Кабінету Міністрів України №806–р від 17.10.2013 “Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року” та інші [2]) свідчить про відсутність будь-яких оцінок щодо їх впливу на динаміку рівня зайнятості в аграрному виробництві та сільській місцевості загалом. Хоча про гостроту цієї проблеми, її актуальність багато говориться на різних рівнях органів влади. Звідси: потрібна політична воля держави для розроблення спеціального механізму державного регулювання боротьби з безробіттям і бідністю членів сільських домогосподарств та збереження стратегічного ресурсу – контрольованої сільської поселенської мережі.

Екологізація аграрного виробництва, приведення його у відповідність до європейських вимог за умови збереження робочих місць у сільській місцевості потребує значних багаторічних інвестицій з державного бюджету (на гармонізацію законодавства відповідно до європейських нормативних документів) та капітальних вкладень самих господарюючих суб'єктів на імплементацію екологічних стандартів Євросоюзу. Якщо відштовхуватися від витрат Польщі на модернізацію виробництва продукції тваринництва, овочівництва та садівництва, то орієнтовно для товаровиробників це може становити 900 млн євро, які потрібно інвестувати протягом 10 років [1].

Могильний Олександр Миколайович, доктор економічних наук, професор кафедри теоретичної та прикладної економіки, ректор Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України (Київ).

Джерело: за даними "Сільське господарство України" за різні роки: Стат. зб. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

Рис. 1. Індекси основних показників діяльності сільськогосподарських підприємств за 1990–2012 рр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літератури, присвяченої екологізації аграрного виробництва та її впливу на зайнятість, свідчить про все більше усвідомлення науковцями важливості цієї проблеми та необхідність пошуку шляхів для її розв'язання методами державного регулювання. У дослідженнях зокрема йдеться про очікування екстернальних ефектів від упровадження органічних стандартів аграрної продукції щодо параметрів функціонування ринку праці на селі, а саме – "зменшення безробіття і соціальних виплат для населення" [3]; серед показників комплексної оцінки ефективності органічного виробництва у соціальной складовій виділяється і "чисельність робочих місць" [4]; з розвитком органічного виробництва пов'язується також "забезпечення робочими місцями сільського населення" [5]; розкривається сутність потенційних соціоекономічних ефектів для населення, сільських територій і держави загалом у результаті збалансованого розвитку сільського господарства з поширенням органічного землеробства [6]; вивчається взаємозв'язок економічної та екологічної кризи, її соціальні наслідки та пропонуються засоби державної політики, спрямованої на подолання системних деструктивних явищ [7].

Отже можемо стверджувати, що деякою мірою відбувається звуження розвідок з питань оцінок впливу екологізації на стан зайнятості у сільській місцевості, та про відсутність пошуку адекватних цілеспрямованих важелів впливу уповноважених державних органів на розвиток продуктивної зайнятості у сільській місцевості та стабілізацію сільського ринку праці.

Метою дослідження є визначення основних елементів організаційно-економічного механізму державного регулювання зайнятості в аграрному секторі економіки в умовах реалізації угоди про асоціацію України з Євросоюзом у частині приведення господарських практик у відповідність до європейських екологічних вимог.

Виклад основних результатів дослідження. Робоча сила є одним із найдорожчих факторів виробництва, і товаровиробники прагнуть до якомога ефективнішого її використання. Результатом розвитку продуктивних

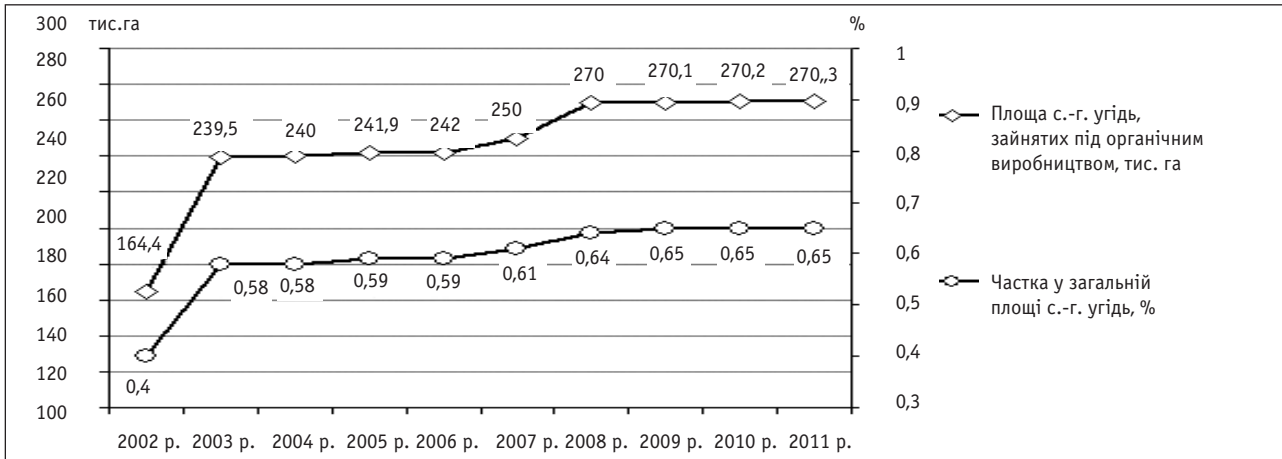
сил є зростання кількості виробленої продукції і все більш раціональне використання живої праці, матеріально-речових елементів виробництва та екології. Постійне збільшення екологічних витрат на мікро-, мезо- і макро-рівні у сучасних умовах – суттєвий чинник формування показників аграрного виробництва: його обсягів, вартості сільськогосподарської сировини та продукції переробки, її якості та конкурентоспроможності. За розрахунками українських учених, частка витрат лише на охорону навколишнього природного середовища має становити не менше 2,5–3% ВВП (проти 2% у 2000 р. і 1,3% – у 2011 р.). У розвинених країнах на заходи з усунення забруднення довкілля витрачається 6–8% ВВП [7].

При цьому має зростати сукупна продуктивність землі, праці, капіталу, ноу-хау, знань, екологічних та інших задіяних ресурсів. Іншими словами, процес розширеного відтворення суспільного виробництва супроводжується зменшенням витрат як живої, так і уречевленої праці на одиницю продукції. Дані рис. 1 свідчать: не зважаючи на зменшення у 2012 р. (порівняно з базовим 1990 р.) до 13% середньооблікової кількості найманих працівників, індекси валової продукції в усіх категоріях господарств і сільськогосподарських підприємствах мають також низхідну тенденцію, але утримувались на значно вищих рівнях – 79% і 57% відповідно. Зазначене пов'язано з підвищенням продуктивності праці у 3,17 раза за вказаний період.

Державна регуляторна політика має передбачати заходи з мінімізації негативних наслідків та запроваджувати програми з адаптації працівників до зміни запитів сільського ринку праці. Частково вони вже відомі. Стратегічними напрямками розвитку земельних відносин у сільському господарстві на період до 2020 р., розробленими ННЦ "Інститут аграрної економіки", прогнозується:

– зростання до 7% частки сільськогосподарських угідь, сертифікованих відповідно до органічних стандартів (проти 0,7%, або 270,3 тис. га у 2012 р.);

– збільшення у 10 разів кількості сертифікованих органічних товаровиробників із виробництва молока, овочів, фруктів та лікарських рослин (проти 155 господарств у 2012 р.);

Джерело: за даними Institute Organic Agriculture FIBLE, Ackerstrasse, 2013.

Рис. 2. Сільськогосподарські землі, зайняті під органічним виробництвом в Україні

– підвищення до 10% частки органічної продукції (проти 5% у 2012 р.) [8].

Розглянемо базові результуючі чинники впливу на рівень зайнятості працівників галузі, пов'язані із:

1. кон'юнктуру внутрішнього і зовнішнього ринків на продукцію з поліпшеними екологічними властивостями;

2. комплексним проведенням заходів на збереження та підвищення родючості основного засобу виробництва – земель сільськогосподарського призначення;

3. цілеспрямованим стимулюванням суб'єктів агробізнесу, які реалізують інвестиційні проекти щодо приведення виробництва до сучасних екологічних вимог.

1. До позитивного сигналу щодо зайнятості у сільському господарстві можна віднести постійне зростання попиту на органічну продукцію споживачів внутрішнього ринку. Хоча маємо визнати: вироблені й реалізовані в Україні органічні продукти становлять менше половини загального обсягу. Решта продукції імпортується з країн – членів Євросоюзу. За методикою, опрацьованою вченими ННЦ “Інститут аграрної економіки”, потенційна ємність внутрішнього ринку основних видів органічної продукції до 2020 р. становитиме 39,8 млрд грн, або майже 900 грн у розрахунку на одну особу. Не зважаючи на вищу на 40–50% вартість екологічної продукції відносно звичайної, швейцарці щорічно в середньому витрачають на неї на одну особу 105 євро, данці – 51, шведи – 47, а італійці – 25 євро. Середньостатистична частка споживання органічної продукції в розвинутих європейських країнах дорівнює 10–11%, в Україні – 1%.

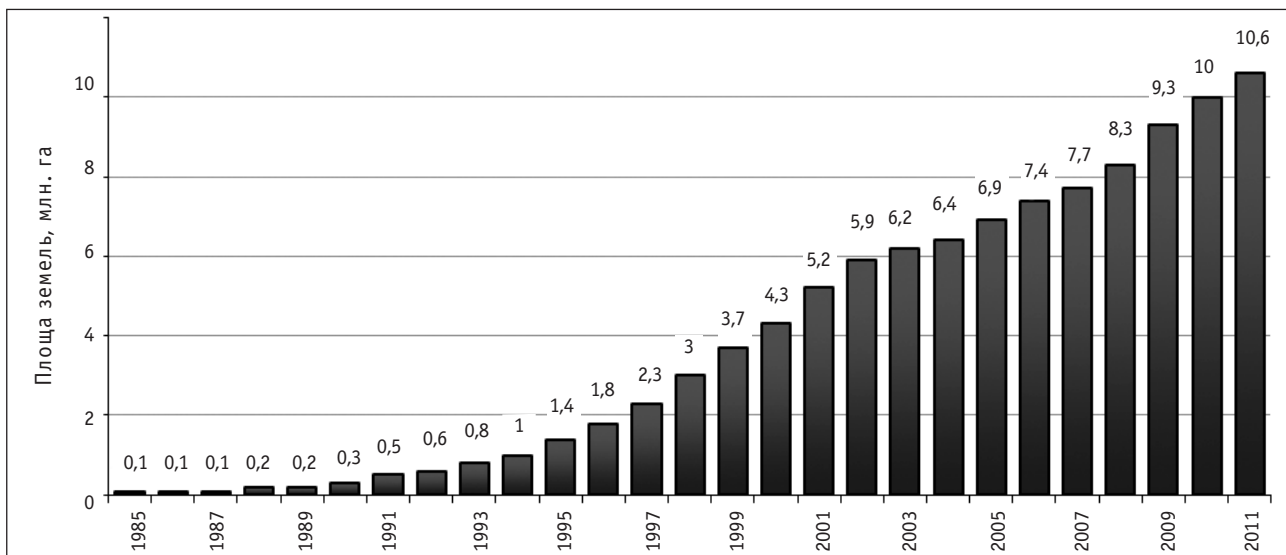
Основними тенденціями світового ринку продовольства є також зростання попиту на екологічно чисту продукцію. За оцінками провідних організацій з питань органічної продукції (Міжнародної Федерації органічного сільськогосподарського руху – IFOAM, Дослідного інституту органічного сільського господарства – FiBL, The Datamonitor Group) уже у 2014 р. світове споживання органічної продукції досягне 97 млрд дол. США [9]. У 2010 р. цей показник становив 59,1 млрд дол. США, у т.ч. на європейський ринок припадало 21,8 млрд дол. США, або більше третини від указаної суми (36,9%).

За даними фахівців, експортні можливості України

щодо нарощування сегмента органічної продукції значні. Для ведення органічного господарства до потенційно придатних віднесено майже 8 млн га чорноземів. Окрім того, у різних областях країни є 15–16 млн га окремих ділянок, які за дотримання певних умов також відповідатимуть екологічним стандартам. Проте цей потенціал, також і для збільшення кількості працюючих, використовується недостатньо. До 2007 р. площі земель, зайнятих під органічним виробництвом, а також сертифікованих виробників поступово зростали, а починаючи з 2008 р. цей показник стабілізувався на рівні, що не відповідає потенціалу України – 270 тис. га. Це у першу чергу пов'язано із неврегульованістю виробництва органічної продукції, низькою купівельною спроможністю населення та відсутністю належної інформаційно-роз'яснювальної кампанії щодо користі здорового харчування, особливо якщо порівнювати із вкрай агресивною рекламою алкогольних напоїв, лікарських засобів і біологічно активних добавок (рис. 2).

2. Не менш важливою потенційною складовою суттєвого збільшення рівня зайнятості у сільській місцевості є здійснення заходів із збереження, відтворення та підвищення родючості ґрунтів, припинення їх деградації, поліпшення в цілому екологізації сільськогосподарського землекористування. Тут криються значні можливості, адже сільськогосподарська освоєність земель, за даними Державного агентства земельних ресурсів України, перевищує екологічно обґрунтовані норми. Надмірна розораність території – 53,8% (у європейських країнах під орні землі відведено всього 30–32% загальної площі суглобу) [10] призводить до щорічного збільшення еродованих площ на 80–90 тис. га. Частка сільськогосподарських угідь, які зазнають згубного впливу водної ерозії, складає понад 30%, дефляційно-небезпечними є половина орних земель країни. Екологічний стан значних площ сільськогосподарських земель незадовільний, зокрема кислі ґрунти займають 10,4 млн га (25,0%), солонцюваті (середньо і сильно) та засолені – 4,7 млн га (11,3%), перезволожені та заболочені – 3,9 млн га (9,4%), кам'янисті – 5,4 млн га (13,0%) [11].

На розв'язання цих та пов'язаних із ними проблем зайнятості населення спрямована Державна цільова

Джерело: FiBL & ZMP Survey 2013.

Рис. 3. Площа сільськогосподарських угідь, зайнятих під органічним виробництвом у Європі, 1985–2011 рр.

програма розвитку українського села на період до 2015 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України №1158 від 19.09.2007. Цим документом зокрема передбачено фінансування з державного бюджету заходів: 1) забезпечення формування національної екологічної мережі – 19,5 млн грн; 2) удосконалення системи моніторингу земель – 78,7 млн грн; 3) забезпечення захисту, відтворення та підвищення родючості ґрунтів – 996,5 млн грн; 4) забезпечення захисту від шкідливої дії вод сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь – 858,3 млн грн. Усього на перелічені заходи до 2015 р. прогнозувалося скерувати 1953 млн грн. Проте через економічну кризу їх профінансовано не в повному об'ємі. За даними Рахункової палати України, за всіма напрямками зазначеної програми (не лише перелічених вище) за 2008–2011 рр. профінансовано 68,2% від запланованого на цей період обсягу [12]. Можна зробити висновки про таке ж відставання від графіка робіт, пов'язаних з екологізацією аграрного сектора. Це у свою чергу негативно позначилося на рівні зайнятості та ринку праці в сільській місцевості.

3. Пропонуємо створення організаційно-економічних передумов для стабілізації зайнятості в аграрному виробництві з використанням досвіду розвинених країн, які раніше нас усвідомили важливість екологічних проблем. Масштабне розширення Євросоюзу у 2004 р. дало новий поштовх для науково-прикладних розвідок таких організаційно-виробничих структур та технологій ведення сільського господарства, котрі сприятимуть стабілізації кількості зайнятих завдяки збереженню малих і середніх масштабів виробництва. Особливо актуальна ця проблема для країн із значним аграрним потенціалом та порівняно великою часткою працівників, зайнятих у галузі сільськогосподарства. Небезпідставно вважається, що трансформувати західноєвропейську модель фермерського господарства, до певної міри зберігши при цьому робочі місця в малих організаційно-правових формах аграрного виробництва (особливо сімейного типу), можна за умов повернення до екстенсивних техно-

логій та освоєння методів органічного сільського господарства.

Розглянемо кожен складову організаційно-економічного механізму детальніше.

Повернення до екстенсивних технологій в аграрній сфері передбачає триєдину мету:

а) зменшення фізичних обсягів виробництва при одночасному створенні додаткових робочих місць;

б) підвищення значення і вартості живої праці;

в) забезпечення постійної зайнятості працівників упродовж господарського року. Наприклад, у галузі м'ясного скотарства виплачуються дотації за вирощування молодняка великої рогатої худоби м'ясних порід на природних або культурних пасовищах. Встановлено відповідні доплати за поголів'я тварин кондиційної ваги, що перезимували. Фермер у цьому випадку добровільно утримується від забою худоби в осінній період – піковий щодо пропозиції м'яса та м'ясопродуктів на спільному ринку Євросоюзу.

Ключовою ланкою новітньої стратегії Спільної аграрної політики (САП) Євросоюзу стало *органічне сільське господарство*, яке за підтримки спеціальними цільовими програмами стабілізує рівень зайнятості працівників у галузі.

З метою розвитку екологоощадного землеробства в ЄС створена стимулююча інституціональна і матеріально-фінансова база. Поширенню зазначених методів господарювання сприяє започаткована ще у 1993 р. цільова програма фінансової підтримки фермерів у перші роки їх переходу від надмірно індустріального виробництва до органічного.

У відповідь на зазначені та регуляторні ініціативи стимулюючого характеру Єврокомісії кількість органічних операторів (виробників, переробників та імпортерів) станом на 2011 р. зросла до більш ніж 270 тис., з них 235 тис. (87%) – сільськогосподарські товаровиробники. Площа земель, переведених на органічне землеробство, становила 9,6 млн га (5,7% загальної площі угідь), або майже 40 га в середньому на одну ферму. Левова частка

зайнятих під органічне виробництво земель (78%) та органічних ферм (83%) знаходиться в країнах – членах ЄС, які приєдналися до 2004 р. Подібна тенденція щодо розширення органічного сектору спостерігається в усіх країнах європейського континенту (рис. 3).

Для нашого дослідження щодо впливу екологізації аграрного виробництва на зайнятість сільського населення важливо відзначити, що у віковій структурі фермерів, які займаються органічними технологіями, переважає молодь віком до 35 років. Керівники фермерських господарств, що працюють за органічними стандартами, як правило, мають вищу професійну підготовку [13]. Таке явище важко переоцінити, оскільки це свідчить про підвищення престижності праці в сільському господарстві серед молоді та осіб з високим культурно-освітнім рівнем.

Дані таблиці свідчать про значну фінансову підтримку європейським фермерам, які переорієнтовують

екологізації сільського господарства забезпечуватиметься за допомогою схеми екологічно сприятливих виплат, так званих зелених платежів, скерованих на диверсифікацію сівозмін (виращування не менше трьох культур), утримання постійних пасовищ, формування екологічних зон із консервацією 5%, а згодом – 7% сільськогосподарських угідь, збереження біорізноманіття та елементів ландшафту. На екологізацію спрямовуватиметься 30% національного річного бюджету зазначеного програмного періоду. Субсидії на вказані цілі встановлюються пропорційно площі сільськогосподарських угідь без фіксації верхньої межі виплат фермерам [14].

Отже, САП Євросоюзу спрямована на дотримання фундаментальних чинників сталого розвитку, оскільки включає екологічну складову (раціональне використання земельних і водних ресурсів, збереження природи і біорізноманіття); соціальну (стабілізація зайнятості, у т.ч. за рахунок молодих працівників, створення нових

Прямі виплати для органічного сільського господарства в окремих державах – членах ЄС, євро/га

Призначення сільськогосподарських земель (перехідний період/ведення органічного виробництва)	Польща	Німеччина*	Франція**
Луки, пасовища	84,5/66,5	210(220)/ 170(180)	100/80–151
Орні землі	215,2/202,4	210(220)/170(180)	200/100–151
Овочівництво	397/333	480(575)/300(350)	350–900/150–160
Садівництво та ягідництво	461,1/394,5	900(950)/720(750)	100–900/590–900

* Сума підтримки на період 2014–2017 рр.

** У різних регіонах Франції запроваджено різні заходи і види підтримки, але із дотриманням параметрів, визначених на національному рівні.

Джерело: Можливості державної підтримки для розвитку органічного сільського господарства / Дослідний інститут органічного сільського господарства (FiBL, Швейцарія) та Біоінститут (Чеська Республіка); гол. ред. Іржі Урбан. – К. : ФОП Задорожна С.О., 2013. – С. 36, 51, 70.

своє виробництво на органічні стандарти. Причому в усіх наведених у таблиці країнах субсидії на перехідний період до органічного виробництва значно більші, хоча й неоднакові за розміром. Наприклад, у Польщі вони коливаються від 6,4% (орні землі) до 27% (луки, пасовища), у Німеччині ця розбіжність становить від 23,5% (луки, пасовища, орні землі) до 60% (овочівництво). Така ж тенденція зберігається й на 2014–2017 рр. Це пов'язано з тим, що в перехідний період товаровиробники інвестують значні ресурси, але реалізують продукцію за цінами нижчими, ніж коштує органічна. Отримуючи менші прибутки, вони водночас несуть додаткові витрати на навчання працівників, на отримання ними необхідних умінь і навичок з органічного виробництва.

Зазначені напрями регулювання зайнятості в рамках САП започатковані й отримували відповідну фінансову підтримку в 2007–2013 рр. У зв'язку з ухваленням ЄС програмного періоду на 2014–2020 рр., ці напрями зазнали деяких змін. Не зважаючи на скорочення частки САП у бюджеті ЄС з 39% (2013 р.) до 33% (2020 р.), збільшується фінансування заходів стимулювання зайнятості в малих фермерських господарствах і підприємствах у сільській місцевості, а також екологізації виробництва. Про це свідчать дані щодо прямих виплат для органічного сільського господарства фермерам Німеччини (див. табл.).

Маємо зазначити, що стимулювання зайнятості та

прибутковіших робочих місць, розвиток сільських територій, формування позитивного іміджу серед споживачів); економічну (інноваційний розвиток малих і середніх підприємств, збільшення вартості нематеріальних активів та їх прибутковості, підвищення сукупної ефективності задіяних факторів виробництва тощо).

Висновки. На часі для України – розроблення державної цільової програми екологізації аграрного виробництва, де, серед іншого, стрижневою компонентою має бути організаційно-економічний механізм регулювання зайнятості населення та її стабілізації в аграрному секторі економіки. З урахуванням вимог Закону України №425 від 03.09.2013 “Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини” до його складу мають увійти: а) відшкодування витрат на сертифікацію та інспектування органічного виробництва, особливо в малих і середніх підприємствах; б) компенсація відсоткових ставок комерційним банкам за “екологічними позиками” суб'єктів господарювання, у т.ч. для створення додаткових робочих місць у сільській місцевості на виконання комплексу заходів, спрямованих на оптимізацію земельного фонду, зупинення процесів деградації сільськогосподарських угідь та вилучення з інтенсивного обробітку малопродуктивних земель; в) виключення екологічних інвестицій із загальної суми оподаткування прибутку господарств, надання їм податкових канікул та податкових кредитів; г) проведення маркетингових заходів щодо

просування органічних продуктів національних товаровиробників на зовнішні ринки та інформаційно-роз'яснювальної роботи серед споживачів внутрішнього ринку продовольства; д) підтримка дорадчих послуг фізичним і юридичним особам з питань запровадження екологоощадних технологій і здійснення перекваліфікації працівників; е) фінансування науково-прикладних досліджень з питань екологізації аграрного виробництва; є) сприяння у становленні й розвитку екологоорієнтованих саморегульованих організацій та громадських рухів.

Список використаних джерел

1. *Оцінка впливу угоди про асоціацію/ЗВТ між Україною та ЄС на економіку України : наукова доповідь.* – К. : ДУ "Інт екон. та прогноз. НАН України", 2014. – С. 24, 39.
2. *Верховна рада України* [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.zakon4.rada.gov.ua/laws/main
3. *Скидан О.В.* Програмування розвитку органічного виробництва в регіоні / О.В. Скидан // *Органічне виробництво і продовольча безпека.* – Житомир : Полісся, 2013. – С. 30–35.
4. *Купинец Л.Е.* Методологія формування комплексної оцінки ефектів і ефективності створення органічного виробництва / Л.Е. Купинец // *Органічне виробництво і продовольча безпека.* – Житомир : Полісся, 2013. – С. 61–65.
5. *Лесь А.В.* Територіальні особливості ведення органічного сільського господарства / А.В. Лесь // *Органічне виробництво і продовольча безпека.* – Житомир : Полісся, 2013. – С. 150–153.
6. *Якубів В.М.* Розвиток органічного землеробства в Україні: екологічний та соціоекономічний ефекти / В.М. Якубов // *Економіка АПК.* – 2013. – №11. – С. 27–32.
7. *Хвесик М.А.* Екологічна криза в Україні: соціально-економічні наслідки та шляхи її подолання / М.А. Хвесик, А.В. Степаненко // *Економіка України.* – 2014. – №1. – С. 74–86, 84–85.
8. *Лупенко Ю.О.* Формування попиту та пропозиції на ринку органічної продукції / Ю.О. Лупенко // *Органічне виробництво і продовольча безпека.* – Житомир : Полісся, 2013. – С. 8–11.
9. *Маслак О.* Ринок органіки в Україні : стан та перспективи / О. Маслак // *Агробізнес сьогодні.* – квіт. 2014 р. – №8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agrobusiness.com.ua/2010-06-11-12-52-32/806-2012-01-02-22-35-47.html>
10. *Хвесик М.А.* Екологічна криза в Україні : соціально-економічні наслідки та шляхи її подолання / М.А. Хвесик, А.В. Степаненко // *Економіка України.* – 2014. – №1. – С. 75.
11. *Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка.* – С. 34–35.
12. *Бюлетень Рахункової палати України за результатами звіту "Про результати аудиту виконання заходів Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року"* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/index>
13. *Facts and figures on organic agriculture in the European Union: European Union, 2013.* – 46 pg. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/agriculture/rural-area-economics/index_en.htm
14. *Основні пріоритети Спільної аграрної політики (САП) країн ЄС* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amdi.org.ua/uk/home/amdi-news/21-news/300-the-main-priorities-of-the-common-agricultural-policy-cap-of-the-eu.html>

Стаття надійшла 07.07.2014

УДК 331.4+331.526

А.М. Колот

Трансформація інституту зайнятості как составляющая глобальных изменений в социально-трудовой сфере: феномен прекаризации

Рассматриваются факторы, дестабилизирующие социально-трудовую сферу и вызывающие многочисленные асимметрии в ней. Доказано, что среди указанных выше факторов одно из основных мест занимает трансформация института занятости и разновекторность, противоречивость изменений на рынке труда. Обозначены причины развития явления, получившего название "прекаризация". Приведены индикаторы, характеризующие масштабы прекаризации.

Ключевые слова: нестандартная занятость, прекариат, прекарии, прекаризация.

The article considers factors that destabilize labour and social spheres and cause numerous asymmetries in it. It is proved that one of the major factors mentioned above is the transformation of the institution of employment and multi-vector and contradictory changes in the labour market. The reason for the phenomenon known as precarisation have been identified. Indicators characterizing the extent of precariousness have been revealed.

Keywords: non-standard employment, precariat, precarisation.

Окончание. Начало см.: "Ринок праці та зайнятість населення", 2014, №2, с. 3–6.

Колот Анатолий Михайлович, доктор экономических наук, профессор, Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана (Киев).

© Колот А.М., 2014

Необходимость системного исследования феномена прекаризации диктуется серьезностью его последствий, как для экономически активного населения, так и для экономики и общества в целом. Для экономически активного человека пребывание в статусе прекария означает потери не только материального, но и морального, и психологического, и социального характера.